

СВІТОВИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ РЕКРЕАЦІЙНОЮ СФЕРОЮ

Розглянуто структуру управління рекреаційною сферою та виявлено шляхи її пристосування до умов України. Обґрунтовано напрямки формування рекреаційної системи та запропоновано заходи управління рекреаційною діяльністю в Україні .

The structure of governance recreational area and the ways of its adaptation to the conditions of Ukraine. The foundation recreational areas forming system and proposed management measures recreational activities in Ukraine.

Ключові слова : рекреація, рекреаційні об'єкти, туризм, міжнародна торгівля, рекреаційна діяльність, туристична галузь, міжнародний туризм.

Постановка проблеми. Однією з основних проблем сьогодення для України , це нестача коштів для розвитку соціальної сфери та економіки країни. Рекреація та туризм відносяться до найбільш динамічних форм у міжнародній торгівлі послугами. Основна привабливість розвитку туризму як складової частини послуг полягає в швидкій окупності вкладених в неї коштів і в отриманні прибутку при незначних витратах. Їх потенціал широко використовується багатьма країнами світу для вирішення різних проблем економічного, політичного, соціального та ідеологічного характеру. Туризм є засобом, що визначає “статус” держави, сприяє формуванню громадської думки про країну в очах світового співтовариства.

Метою статті є оцінка сучасного стану управління рекреаційною сферою у розрізі світового досвіду.

Аналіз останніх досліджень. Значний внесок у дослідження проблем розвитку і функціонування сфери туристично-рекреаційних послуг зробили такі відомі зарубіжні та вітчизняні вчені, як: Азар В.І., Агафонов Л.Г., Бейдик О.О., Вихристенко Б.І., Гаврилишин І.П., Герасименко Б.І., Гринів Л.С., Гудзь П.В., Гуляєв В.Г., Дурович А.П., Доішній М.І., Євдокименко В.К., Жабінська Т., Карпова Г.А., Казачковська

Г.В., Калитюк В.Д., Карсекін В.І., Квартальнов В.А., Кифяк В.Ф., Коніщева Н.Й., Кравців В.С., Кузнецова Н.Н., Любіцева О.О., Мальська М.П., Мамутов В.К., Папірян Г.А., Попович С.І., Сокол Т.Г., Судова-Хом'юк Н.М., Уокер Дж., Федорченко В.К., Хлопяк С.В., Худо В.В., Цибух В.І., Чоботар Ю.Н., Школа І.М. та ін. У їх працях розглядається як тематика розвитку санаторно-курортної галузі у цілому, так і аналізуються окремі аспекти функціонування таких інституційно-територіальних утворень якими є туристично-рекреаційні комплекси. Проте, у вітчизняній економічній літературі практично не розглядаються такі важливі теоретичні і практичні проблеми їх функціонування як визначення конкретних шляхів формування сприятливого фінансово-інвестиційного середовища, побудови оптимальних логістичних систем управління територіальними туристично-рекреаційними комплексами, проведення маркетингово-соціологічного аналізу з метою оцінки рівня та якості розвитку ринку лікувально-оздоровчих послуг в Україні.

Актуальність теми. Значення туризму в світі постійно зростає, що пов'язано зі збільшенням впливу туризму на економіку окремих країн.

Для економіки країни міжнародний туризм виконує ряд важливих функцій:

1. Міжнародний туризм - джерело валютних надходжень і засіб для забезпечення зайнятості населення.
2. Міжнародний туризм розширює вклади в платіжний баланс і ВВП країни.
3. Міжнародний туризм сприяє диверсифікації економіки, створює галузі, що обслуговують сферу туризму.
4. З ростом зайнятості в сфері туризму збільшуються доходи населення і підвищується рівень благополуччя нації в цілому.

В Україні туристичний бізнес розвивається швидкими темпами. По-перше, це пов'язано з демонополізацією попередніх туристичних структур і появою великої кількості нових туристичних організацій. Виробництво та споживання туристичних товарів і послуг набуває масового характеру. По-друге, уся територія України характеризується виключно сприятливими природно-кліматичними умовами та наявністю багатих рекреаційних та бальнеологічних ресурсів для

відпочинку, туризму, лікування, оздоровлення населення. Україну можна віднести до держав із значним природним та історико-культурним потенціалом. В той же час Україна, маючи в своєму потенціалі багаті рекреаційні ресурси для здійснення туристичної діяльності, є країною-постачальником туристів на ринку міжнародного туризму. Це актуалізує питання розвитку національного та візного туризму. Необхідно з'ясувати причини відставання та недосконалого функціонування туристичної галузі України, дослідити проблеми регулювання українського ринку туризму, розробити програми розвитку окремих туристично-рекреаційних комплексів та використувувати різні форми стимулювання господарської діяльності суб'єктів підприємництва, в тому числі нетрадиційні ринкові механізми у формі вільних економічних зон та територій пріоритетного розвитку. Обґрунтування і реалізація в Україні власних довгострокових проєктів розвитку туристично-рекреаційних комплексів визначає доцільність ознайомлення із світовим досвідом організації туристичної діяльності.

Міжнародний туризм входить до переліку трьох найбільших експортних галузей. Так, на долю міжнародного туризму припадає близько 7% сукупного доходу країн світу від загального обсягу світового експорту і 3% від світового експорту послуг. На сьогодні індустрія туризму є однією з найдинамічніших галузей у міжнародній торгівлі послугами. В останні 20 років середньорічні темпи росту кількості прибуття іноземних туристів в світі склали 5,1%, валютних надходжень – 14 %.

Виклад основного матеріалу. Рекреаційна сфера займає значне місце і в міжнародних відносинах. Близько 500 млн людей щорічно відбувають за кордон в туристичних цілях. Міжнародний туризм являється не тільки популярним видом відпочинку, але й сферою світової економіки, яка активно розвивається. У 1975 році була створена Всесвітня туристична організація (World Tourism Organization, WTO), основними цілями якої є: підтримка туризму як засобу економічного розвитку та міжнародного взаєморозуміння для забезпечення миру, благополуччя, поваги та дотримання прав людини незалежно від статі, расової,

мовної та релігійної приналежності; захист інтересів країн, що розвиваються у гаузі туризму.

Основними факторами, що визначають розвиток туризму у високорозвинутих країнах світу, є економічні та соціальні, передусім це зростання особистих доходів громадян (потенційних туристів) вище меж, які достатні для задоволення необхідних потреб. До суб'єктивних причин відносяться діяльність державних органів, що регулюють порядок в'їзду- виїзду з країни та перебування на її території іноземних громадян та ін. Розвиток міжнародного туризму в країнах, що приймають туристів, обумовлений намаганням збільшити приток іноземної валюти та створити нові робочі місця. Більшість країн за допомогою міжнародного туризму намагаються вирішити проблеми платіжного балансу.

Згідно з даними ВТО у світі нараховується 15 країн, що спеціалізуються на туристичних послугах, в яких надходження від туризму перевищують доходи від експорту в декілька разів. До них відносяться невеликі острівні держави - Барбадос, Сейшельські о-ви та ін. В 45 країнах надходження від туризму перевищують 1/4 частину від загальних обсягів експорту. Це в основному країни зі слабкорозвинутою економікою, виключення становлять Австрія, Іспанія, Португалія. Під надходженнями від міжнародного туризму розуміється плата за товари та послуги, здійснена іноземними туристами під час їх перебування в країні, за виключенням прибутку від додаткової зайнятості та оплати міжнародного транспорту. До витрат зараховуються: витрати на проїзд, а також іноземний турист витрачає на харчування близько 40% своїх витрат, на проживання - 30%, на проїзд в середині країни - 8%, інші витрати - 22%. Витрати, які здійснюються іноземними туристами в країні перебування, по-перше, збільшують доходи туристичних фірм (прямий ефект); по-друге, зростає попит з боку туристичного сектора економіки на товари та послуги постачальників, що в свою чергу сприяє зростанню попиту на товари та послуги своїх постачальників і, як наслідок, відбувається зростання доходів у всіх секторах (непрямий ефект); по-третє, зростають особисті доходи населення, які безпосередньо чи опосередковано пов'язані з туристичним бізнесом і, як наслідок зростання споживчого попиту (вимушений ефект).

Якщо за основу дослідження взяти показники соціально-економічного розвитку країн, що приймають іноземних туристів та розвивають закордонний туризм, то можна буде показати, які саме країни спричиняють суттєвий вплив на розвиток індустрії туризму у світі (рис.1).

Велике значення туризму і для ринку робочої сили. За даними американських спеціалістів, індустрія туризму є найбільшою за кількістю зайнятих у більшості країн, забезпечуючи роботою більш ніж 100 млн.чол. Індустрія туризму відноситься до переліку найбільш трудомістких галузей.

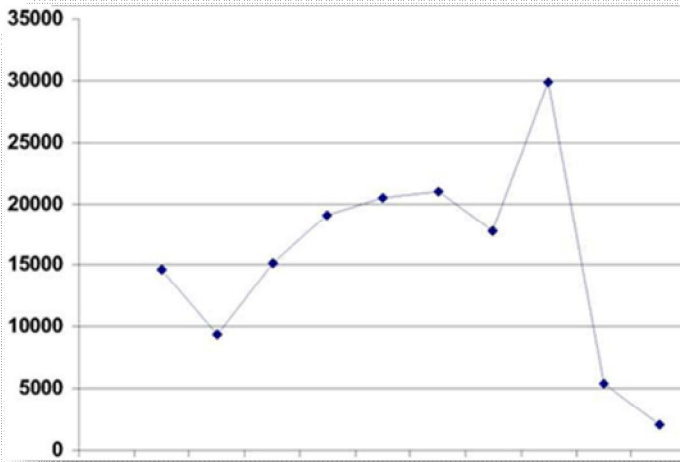

Рис. 1. **Країни, що приймають іноземних туристів та розвивають закордонний туризм**

Разом з тим, необхідно брати до уваги також можливі негативні наслідки прискореного розвитку туристично-рекреаційної сфери. У цьому випадку можуть виникати наступні проблеми: перш за все, це фінансово-економічні проблеми, що виникають при штучно створюваній інфляції; по-друге, це проблеми, пов'язані з культурно-етичними нормами поведінки; і, по-третє, прискорений і не завжди керований державою розвиток туризму і рекреації як галузі

народного господарства або складової регіональної економіки може призвести до техногенного перевантаження, надмірного залучення в обіг природоресурсного потенціалу.

Крім того, розвиток туристично-рекреаційної галузі залежить від ставлення до неї держави, і цей вплив прямо пропорційний: чим більша увага і допомога держави, тим значніші результати. Державна допомога може здійснюватись через субсидії, пільгові позики, боніфікацію процентів, податкові пільги. Зокрема, субсидії допомагають вирішити проблему дефіциту (обмеженості) готівки, яка виникає на ранній стадії освоєння проектів та їх інфраструктурних складових, в т.ч. - спортивних споруд, готелів, розробки, освоєння, задіяння місцевих природних ресурсів.

Недоліками, що гальмують розвиток туризму, є: нестабільність внутрішньої політики, невідповідність транспортної інфраструктури міжнародним стандартам, невідповідність готельної бази, високі ціни на готельні та ресторани послуги у містах, недосконалість законодавчого та економічного стимулювання розвитку туризму, недостатньо кваліфіковане обслуговування туристів, відсутність єдиної політики держави та місцевої влади у створенні позитивного іміджу Росії як країни туризму.

Задоволення попиту, який існує у світі на туристично-рекреаційні послуги, зростання конкуренції між державами світу з приводу туристичного бізнесу і, як наслідок, необхідність підтримки державою власних суб'єктів підприємництва, що займаються туристично-рекреаційної діяльністю, обумовляють запровадження нетрадиційних ринкових форм регіонального розвитку, таких як спеціальні туристично-рекреаційних зони та території пріоритетного розвитку. При створенні на території України територій пріоритетного розвитку туристично-рекреаційного спрямування, а також туристично-рекреаційних зон проаналізуємо аналогічний досвід країн пострадянського табору Польщі та Югославії.

Польський досвід розвитку вільних економічних зон туристично-рекреаційного спрямування представляє для нас особливу цінність, тому що Польща, так як і Україна, робить перші спроби на цьому шляху.

Перша вільна туристична зона засновується в порту Уток, перші інвестиції у її розвиток будуть пов'язані з будівництвом плавучого готелю вищої категорії, створенням комерційного центру та інших елементів інфраструктури. Другу туристичну зону передбачено сформувати на узбережжі Балтійського моря у воєводстві Кошалін. Поряд з основною (туристичною) діяльністю створення промислових підприємств по виробництву окремих видів легкої та харчової продукції з реалізацією її як в межах зони, так і у позазональному просторі³.

На жаль, при плануванні польських ВТЗ було допущено ряд помилок стратегічного характеру владою та адміністраціями вільних зон з приводу обмеження державою пільг суб'єктів підприємницької діяльності зон та скорочення до мінімуму бюджетного фінансування ВЕЗ. Це ускладнює процес створення зон та може призвести не тільки до затримки, але і до припинення процесів зонування.

Висновок. Ознайомлення зі світовим досвідом туристично-рекреаційної діяльності є необхідним та важливим етапом при створенні власних проектів розвитку туристично-рекреаційних комплексів в регіонах. В той же час виключається можливість механічного перенесення на національний ґрунт іноземних моделей, оскільки кожна країна і кожний регіон мають власну специфіку. Але все ж таки певні моменти позитивного досвіду та негативні наслідки повинні бути враховані.

Бібліографія

1. Кусков А. С. **Рекреационная география**: учебно-методическое пособие. /А. С.Кусков, В. Л.Голубева, Т. Н. Одинцова.-[Електронний ресурс].- Режим доступу: http://revolution.allbest.ru/geography/00012713_0.html.
2. **Екологічна енциклопедія**: У 3 т. / Редколегія: А. В. Толстоухов (головний редактор) та ін. – К. : ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2007. – Т. 1 : А-Е. – 432 с. : іл. – (Вопр.).
3. Бедяев В. Г., Багров М. В., Трушиньш Я. К. **Рекреаційна система Криму: деякі проблеми управління** // Вісн. АН УРСР. – 2000. - № 11. – С. 70-77.
4. Кондратюк Є.М., Хархота Г.І. **Словник-довідник з екології**. – К. : Урожай, 2004. – 160 с.

5. Шаблій О. І., Касянчук З. О. **Нові підходи до категорії «рекреаційний потенціал»** // Економічна та соціальна географія. – К., 2003. – Вип. 47. – С. 38-47

Рецензент: д.е.н., професор Павлов В.І.

УДК 504:341.221.27

В. А. ЯКОВЮК
О. Л. ГРИМАК

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ МІЖДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСКОРДОННИХ ВОДОТОКІВ

Розглянуто проблему міжнародного розвитку транскордонних водотоків, перспективу їх вирішення шляхом реалізації проекту відновлення міжнародного водного шляху.

The problem of international transboundary watercourses, the prospect of solving them through the project of restoring international waterway.

Ключові слова: водні ресурси, транскордонні водотоки, екологічна безпека.

Актуальність теми. Водні ресурси є одним із найважливіших складників, що забезпечують сталий розвиток держави, умовою, яка визначає розвиток цивілізації. Водний фактор відіграє вирішальну роль у підтриманні балансу природно-екологічних процесів. Будь-які зміни водного режиму і водозабезпеченості зумовляють значний прямий і опосередкований вплив як на функціонування природних екосистем, так і на економіку країни.

Водні басейни не визнають політичних меж. Спроби насильно розділити водні басейни, інші транскордонні

© Яковюк В. А. - здобувач Національного університету водного господарства та природокористування;

© Гримак О. Л. – аспірант Національного університету водного господарства та природокористування